

Sens dubte ja era així en l'època bandolerisca, entorn de 1600, en què ja és el terme del romanç popular: «se desenvayna l'espasa - y venta cop al dogal, / els hi fa un *pató* a las galtas: —Déu vos perdó, 'ls meus germans» diu el Cavaller d'Orlan en despenjar de la injusta forca els executats, MilàF (*Romlo.*, 208.30), cançó que MilàF ja va publicar en la primera versió de l'obra (1853). La grafia *pató* amb *a* la hi devia posar MilàF, igual que el Belv. i el Lab. i igual que ho féu Verdaguer, a manera de rebuig i protesta contra la mania de les precioses i preciosos mallorquins, que condemnaven l'ús del terme popular amb el pretext que era un derivat de *pet* (!), encara més fantàstica als ulls de la Lingüística, que carrinclona en el terreny vital, generalment descartada fora de les Illes, i menyspreada per tots els escriptors del Continent, que el sentien com a únic mot susceptible ja de portar la noble càrrega sentimental de la idea. És ell, en efecte, el que figura en els moments més alts, en els passatges més inspirats, per més que pugui anar acompanyat de *bes* o *besada* en qualitat de termes poètics.

«Ara aquest Sancristo que, rosat ab sos *patons*, rebí --- ab l'intent de no despenjar-me'l may un punt, lo porto sobre mon pit ---» escrivia Verdaguer a Mrn. Aguiló quan se li morí la mare (1871, *Epist.* Casac. I, 98.13). Predilecte d'ell és el verb *apetonar* que tan sovint trobem a l'*Ailantida*, des del primer esborrall: «S'hi acostava entre bardisses de murta, y ja sos polsos / los ayres *apatonan*, mitj embeguts de mel, / de bla fullatge y aygues murmuris s'ouhen dolsos / y veu descloure, en plujes de pedreria, un cel», *Atl.* II, 25b; «Sirena que d'entre ones eixint engallardida / s'enfila a un promontori, d'amor a reflir, / y per son cant, que'ls ayres emmella, ve amansida / la mar, ab salats llabis, sos peus a *apatonar*», *Atl.* IX, 46d. Així en l'original de 1877 (l'ed. de 1878 ho grafia *apetonar*); «Mentre'l borboll en l'aygua ressona, y cridadissa, / tot allunyant-se'n, l'altre gira a Hesperis los ulls, / y en son estuf de glòria, com la neu fonedissa, / *apatonar-li* gosa los caragolats rulls» VIII, 23d, versos imperfectes de l'escalaborn de 1867, on per millorar-los, en la versió definitiva, va eliminar aquest verb.

Maragall: «Quan me diu que m'estima, / un ruixat de *petons* li cau al rostre, / i ses galtes llavors acolorades / enceses reeixiran, i més badades ---», 1904; «Festeig vora la Mar Cantàbrica. Sota les estrelles, d'espattes al mar, / una galta humida, fresca de serena, / una galta sota els llavis, / un *petó* es forma tot sol / ---» (O. C., 68, 86). Pijoan: «L'amiga del cor / venia a trobar-me, / perduda pel bosc, / una capvesprada / --- / Amb flors del torrent / li eixugo la cara, / li trec del cabell / els troncs que hi portava, / li curo amb *petons* / les esgarrinxades», *Idilli*, v. 13. Massó i Torrents: «Vaig a Oleta --- a fer cromptes per la noça. —M'ho pensava, traidorota. Doncs, ja que no has d'ésser meva: un *petó*, lo darrer, lo darrer i prometi que mai pus te veuré la cara» (*Croquis Pirinencs*, La Guilla III, 2.ª ed., p. 47).

Ruyra: «El carro se'm presentà, aleshores, per dar-

ra; l'algorfa --- venia a nivell del meu balcó --- una noia esplèndida, immòbil, com encantada, m'estava mirant de fit a fit. --- Vaig portar-me una mà als llavis, i després de besar-la fervorosament, vaig estendre-la --- va cobrir-se la cara amb les dues mans --- una mica lluny, la gent algorfenca s'atreví a descobrir-se de nou, i de nou vingueren a mi ses mirades esplendoroses --- i em va somriure. --- Ja no em vaig recordar de l'efecte contraproducte de la primera besada --- i un *petó*, i dos i tres, expressivament dedicats, seguien el camí del meu ablamat daler ---», *El Primer Llustre d'Amor* (O. C., 342a).

Coromines: «Els èxtasis del goig sexual reblincaven els músculs, donaven espasmes --- els seus llavis inflats de *petons*, me cremaven la pell com brasa viva ---» (*Presons Imag.* *Les fúries de l'instint*, p. 110); «Esborra del meu cor amb tos *petons* / l'angúnia i els turments que sempre em dons. / --- / Hi ha *petons* / que són com l'aigua salobre: / com més me'n dons / la set més forta se m'obre», *Versos de Rudagui*, a. 1900 (O. C., 1394); «Dels *petons* que el vent s'enduu, / misterioses papallones, / n'he copsat ara un per tu / que ni te'l faig ni me'l dones; / el meu és un *petó* alat, / no un llessamí: brot de ruda / que un vell ja mai resignat / fa a sa joventut perduda»; «En tornant de la trinxera / la Carmeta és tot el front. / Tot el front? / El front i el món! / Una galta esbarrellada, / un *petó* i una abraçada / i un sospir pels que no hi són» (O. C., 1373, 1355).

Ni *petó* ni *pató* no foren, però, la forma primitiva, sinó el resultat d'una dissimilació de l'originària *potó*, que veiem encara general avui a tot el domini rossellonès (*putú*, mapa 106 «baiser» de l'ALF); i és la que usen els escriptors rossellonesos: «dins dels seus somnis veu un jove --- somrient i lull amorós, / que de la mà li fa *potós*», Saisset, *Perpiny.*, 71; «Vos fan rialles y *putús*» (*Plors*, 9). I trobem un cas d'aquest vocalisme en diminutiu, en un text familiar del S. xv, avantguarda isolada del mot plebeu, futur triomfador, en la llengua escrita, en què una sentimental madona deixa a la seva estimada amiga, un record acompanyat de besades, quan en pren comiat per al gran viatge: «Jaquesch a la honorable madona Johana de Palafolls, cunyada mia, una vànova mia de les primes ['fines'], aquella, ab *pothonichs*», que Aguiló espigolà en els documents de Jonqueres, en un de 1430 (*Dag.*, s. v.).

Fora d'això tot és prehistòria en aquest mot. Però els seus abundosos congèneres en els dialectes i llengües afins ens permetran compensar-ho de sobres. En llengua d'oc el mot *poutoun* o *poutou*, s'estén (si hi incloem variants sufixals) a quasi tot el Migdia de França, com ens mostra el mapa 106 de l'ALF, en una zona compacta que cobreix tota Gascunya, Llenguadoc i Alvèrnia, abraçant pel Nord, encara el Carci (*poutou*, Lescale), el Perigord i el Roergue (ALF) i cap a l'Est una ampla faixa de les dues riberes del Roine (*baiser* només cap als Alps i unes franges de l'extrem Nord).

En provençal rodanès és un mot vixísim, amat i exalçat per tots els felibres, com Anselme Mathieu, *lou Felibre di Poutoun*, com Mistral, com tots. Pertot va